

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **63**

Gerçeklik ve Gerçek

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Ruhsal İnsan bölümündeki bir önceki **62** sayılı **Varlık ve Yokluk** başlıklı yazımda ruhsal zenginliğin de bir tür **varlık alanı** oluşturduğunu söyledim. Varlığın ne olduğu en kadim dönemlerden bu yana, tüm felsefe ile ilgilenenlerin merak edip araştırdıkları bir konu olmuştur. Kadim Yunan düşünürleri bu önemli konuya **Ontoloji** adını vermişlerdir. **Varlık-bilimi** anlamına gelen Ontoloji varlığın gerçekliğini, varlığın oluşumunu ve gerçeğin ne olduğunu sorgular.

Varlığın gerçekliği ile kastedilen: insan bilincinin dışında kalan bağımsız bir gerçekliğin bulunduğu varsayımdır. Bu varsayımla bilinç ve bilincin dışındaki her şey diye iki gerçeklik alanı tanımlanmış olur. Ancak bu ikisi birbirlerinden tümüyle bağımsız değildir. Çünkü insan, bilincini ve bilgisini kullanarak gerçeklik alanında değişiklikler yapabilir. Modern teknoloji sayesinde kullandığımız aletler hem bilincin ürünüdürler, hem de bilincin dışındaki doğayı etkileyerek gerçeklik alanını değiştirmişlerdir. Bu bakımdan "bilinç ile bilinç dışı iç-içe geçmiş, birbirlerini dönüştüren alanlardır" denebilir.

Bu tanıma göre **gerçeklik** (reality) ve **gerçek** (truth) kavramlarını karıştırmamak gerekir. Gerçeklik tümel, gerçek ise yerel ve ussaldır. Ancak her ikisi de iç-içe geçmiş kavramlardır. "Şu masa gerçektir" dediğim vakit, karşımda duran yerel bir varlıktan söz ediyorum. Ama aynı zamanda "masa" sözüyle tümel bir gerçeklik olan **masa kavramından** söz ediyorum. Bu açıdan bakıldığında *varlık* kavramı gerçeklikle, *var olanlar* ise gerçeğe ilişkilidir.

Tümel olan "gerçeklik" kavramı soyut ve metafizik bir kavram olduğundan, **hakikat** sözünün daha yerinde ve uygun olacağı görüşündeyim. Çünkü hakikat sözünde hem **Hakk** (Tanrı) hem de **hak** (adalet) kavramları gizlidir. Her iki sözcük de tümel kavramlar olup, bir yandan kültürden bağımsız "*ilahi adalet*" diğer yandan kültüre bağımlı "*dünyevi adalet*" içerir. Hakikat bilgisine ulaşmak demek, bu iki adaleti birleştirip yeryüzünde olması gereken "*evrensel adalet*" kavramını uygulayabilmek demektir.

Bir de 'gerçek' vardır ki bu da genelde gerçeklikle karıştırılır. Gerçek somuttur ama bilinçten tümüyle bağımsız değildir. Hem göz önünde olandır, hem de zihnin ürünüdür. Kuzey kutbuna yakın yaşayan **İnuik** (Eskimo) dilinde 100 değişik kar görüntüsü tanımlıdır. Onlar için her bir kar yağışı ayrı ve somut -gerçek- bir görüntü olup, her biri zihinde belirgin ve farklı bir imge oluşturur. Oysaki kutuptan güneye doğru indikçe 100 farklı kar tanımı gittikçe azalır ve nihayet, "lapa lapa kar yağıyor" veya "dolu yağıyor" şeklinde iki tanıma indirgenir.

Ussal ve kültürel olan **gerçek** kavramı Anadolu bilgelerini de yakından ilgilendirmiştir. Örneğin, "dert" kavramı hem fiziksel hem de zihinseldir, yani ussaldır. Bir hastalık veya

bedensel bir dert kişiseldir ve gerçektir. Bir insanın kişisel derdini başka bir kişi tam olarak algılayamaz. Onun içindir ki günümüzün tıp doktorları hastanın sözel ifadelerinden çok analiz sonuçlarına önem verirler.

Bir Anadolu bilgesi ve filozofu olan **Niyazi Mısrî** (1618 – 1693) derdini şu şiirinde dile getirmiştir.

**Derman arardım derdime, derdim bana derman imiş.
Bürhan sorardım aslıma, aslım bana bürhan imiş.**

**Sağ u solu gözler idim dost yüzünü görsem deyu
Ben taşrada arar idim ol can içinde can imiş.**

**Öyle sanırdım ayriyem, dost gayridir ben gayriyem
Benden görüp işideni, bildim ki ol canan imiş.**

**Mürşid gerektir bildire Hakkı sana Hakken-yakîn
Mürşidi olmayanların bildikleri güman imiş.**

**İşit Niyazi'nin sözün bir nesne örtmez Hak yüzün
Hak'tan ayan bir nesne yok gözsüzlere pinhan imiş.**

Şiirin yorumu:

Derdinin dermanını (derman: çare) kendi dışında ararken anladı ki derdinin ilacı dışarıda değil, kendini tanıyabilmekte imiş. Burada sözü edilen "dert" fiziksel bir hastalık değil, manevi bir sorgulamadır. Soruların yanıtlarını dışta değil, içte aramak gerekir. Çünkü dert edindiğimiz pek çok şey aslında kendimizin üretip ciddiye aldığı düşünce kalıplarıdır. Aslımızın ne olduğuna dair (insanın asıl yapısı hakkında) sorularımızın yanıtları ve kanıtları asıl yapımızı anladığımızda belirir. Bu gerçeğe zihin ve us'la değil, sezgiyle ulaşılabilir.

Dost (Tanrı) varlığının kanıtları da kendi varlığımızla bütünleşmiş durumdadır. **Hakk** gerçeğini içimize bakarak bulabiliriz. Akıl ile ulaşmak isteyenlerin bilgisi bir zandan (güman: zan) ibaret olduğunu Niyazi Mısrî açık seçik söylüyor ama görmek istemeyenlere (gözsüzlere) bu gerçek gizlidir (pinhan: gizli).

Tasavvuf ehli 'gerçek' kavramını 'yakîn' sözü ile ifade etmiştir. Dilimize "yakın" şeklinde kullanılan bu söz *uzakta olmayan*, elle tutulur, gözle görülür mesafede olan için kullanılır. Kadim bilgelik anlayışında üç türlü **yakin** vardır.

İlm-el Yakin: Analitik ve ayırmacı mantıkla ulaşılan bilimsel anlayış türüdür. Bilimsel görüşe göre mutlak olan ve herkese göre aynı olan bir gerçekten söz edilemez. İlmî gerçek mutlak değil olasıdır ve yeni bilgilerin ışığında zihinsel bir üretilimdir.

Ayn-el Yakin: Arapça "göz" anlamına gelen **ayn** sözünü içeren 'aynel yakin' ifadesi bir şeye yorum getirmeden ve zihni devreye sokmadan gözle görür gibi farkına varmayı belirtir. Bu tür bir görüşle elde edilen bilgi görece olmayıp mutlak ve anlık bir aydınlanmadır.

Hakk-el Yakin: Bu boyuta ulaşmış kişi görmeyi de aşmış, bizzat **O** ile bütünleşmiştir. Tasavvuf ehli bu yakınlık durumuna "**Fenafillah**" durumu demiştir. Fena-fi-Allah olarak açıldığında, Fenafillah kavramı ile "Varlığın birliğinde yok olmuş kişi" kastedilir. Kemale erip saflaşmış kişilerin bu nefis boyutuna "**Nefs-i Kâmile**" adı verilir.